

Delaktighet och inflytande i förskola

Barn- och ungdomsförvaltningen
2023

Innehåll

1.	Inledning	3
2.	Delaktighet och inflytande	3
2.1.	Mål	4
3.	Huvudmannens ansvar	5
4.	Delaktighet och inflytande i Alingsås kommunala förskolor.....	5
4.1.1	Samverkan med hemmet för och genom ökad delaktighet och inflytande.....	6
5.	Nyckeltal och indikatorer	7
5.1.	Nyckeltal barns delaktighet och inflytande	8
5.2.	Nyckeltal förskola och hem	9
6.	Sammanfattning	10

1. Inledning

Barn- och ungdomsförvaltningen arbetar aktivt för barns och vårdnadshavares delaktighet och inflytande i förskola. Både skollagen och läroplan för förskola betonar förskolans uppdrag att förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Genom demokratiska arbetsformer arbetar förskolorna aktivt och medvetet med att påverka och stimulera barnen att omfatta samhällets gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling. Förskolans demokratiska uppdrag riktar sig till barnen här och nu, tar sikte på deras framtid som demokratiska medborgare men involverar också samverkan med barnens vårdnadshavare. Arbete med barns delaktighet och inflytande tillsammans med samverkan mellan hem och förskola är viktiga aspekter av förskolans kvalitets- och utvecklingsarbete

I denna rapport beskriver Barn- och ungdomsförvaltningen huvudmannens ansvar för arbetet med delaktighet och inflytande, enheternas arbete inom området samt redovisar ett nuläge utifrån de mål som Barn- och ungdomsnämnden beslutat om i Budget och i huvudmannens kvalitetsarbete.

2. Delaktighet och inflytande

Rätten till delaktighet gäller alla barn, enskilda och som grupp, oavsett ålder eller bakgrund. Det innebär att barnet har rätt till information, rätt att komma till tals och bli lyssnad på, rätt till inflytande utifrån ålder och mognad och rätt till återkoppling. Det räcker inte att enbart lyssna på barnet. När barnet är i stånd att bilda sig en egen uppfattning måste barnets åsikter också noga beaktas enligt barnkonventionen. Barnet har rätt att få fullständig och åldersanpassad information om sin rätt att fritt uttrycka sina åsikter, hur deltagandet ska genomföras, vad syftet är, samt i vilka delar barnets åsikt kommer tillmätas betydelse. Av respekt för barnet är det viktigt att klargöra hur barnets åsikter och erfarenheter kommer att beaktas och vilka andra faktorer som påverkar ett beslut.

I Läroplan för förskola framgår förskollärarens uppdrag att verka för vårdnadshavares inflytande och delaktighet i förskolans utbildning. Förskolan behöver klargöra för vårdnadshavare vilka strävansmål utbildningen har, samt informera och diskutera de förhållningssätt och regler som finns för att vårdnadshavare dels ska kunna få förståelse för och inflytande över förskolan.

I Barnombudets rapport "Blir det någon skillnad" (2022) framgår det att en förutsättning för barns inflytande i förskola är att vårdnadshavarna har inflytande i verksamheten. Genom att aktivt arbete för att öka vårdnadshavarnas inflytande i förskolan skapas förutsättningar för samverkan mellan förskola och hem. Samverkan mellan förskola och hem är en viktig förutsättning för delaktighet och inflytande, både för barnets utveckling och barns möjlighet att bli en aktiv del av samhället.

När det gäller utvärdering av förskolan ska vårdnadshavare bli delaktiga så att deras röster kan lyftas fram och förskolan ska följa upp och utvärdera så de har möjliggjort för vårdnadshavares inflytande och delaktighet. Läroplanen lyfter också vikten av att kontinuerligt föra samtal med vårdnadshavare angående barnets utveckling, lärande och trivsel i förskolan.

2.1. Mål

Mot bakgrund av behovet av att säkerställa och utveckla både barns och vårdnadshavares delaktighet och inflytande i förskolan har både Kommunfullmäktige och Barn- och ungdomsnämnden uppsatta mål för ökad delaktighet och inflytande, både utifrån budget och huvudmannens verksamhetsuppföljning. Frågan om delaktighet och inflytande är central i för att skapa fredliga och inkluderande samhällen som är ett av de globala målen (mål 16). God samverkan med vårdnadshavare som uppmuntrar till delaktighet och inflytande är också en förutsättning för delmålet inom samma mål, att skapa tillförlitliga och transparenta institutioner. Arbetet med förskolans demokratiska uppdrag kan också förväntas bidra med måluppfyllelse för mål om minskad ojämlikhet (mål 10) där delmålen bland annat tar sikte på arbete med inkludering och lika rättigheter.

De globala målen utgör en del av Alingsås kommuns styrmodell och är inbäddad i Alingsås kommuns vision. För att förverkliga visionen har Kommunfullmäktige liksom Barn- och ungdomsnämnden som prioriterat mål att *"Alingsåsarna har inflytande, får god service och ett gott bemötande från kommunen"*.

Inom ramen för huvudmannens kvalitetsarbete har Barn- och ungdomsnämnden tagit ställning för delmålet att "Alla barn får utvecklas så långt som möjligt utifrån läroplanens alla områden under sin tid på förskolan" för att bidra till de övergripande målen för ökad måluppfyllelse och likvärdig utbildning.

Med utgångspunkt från de övergripande strategier som slagits fast för huvudmannens kvalitetsarbete arbetar förvaltningen med insatser för att undersöka och hur arbetet med att stärka barns delaktighet och inflytande bedrivs på enheterna och dels att planera insatser som kan vidtas för att utveckla barns delaktighet och inflytande.

Arbete för och med barns rättigheter ingår i förskolans grunduppdrag och om barn får vara delaktiga i, och ha inflytande över, arbetet i förskolan ger det bättre progression i lärandet, ökar deras demokratiska kompetens och välmående. När förskolan bedriver ett tydligt värdegrundsarbete stärks förtroendet för samhället och känslan av utanförskap minskar hos barnen. Samtidigt ökar acceptansen för de beslut som fattas. När barn upplever att de blir lyssnade till och när de själva får vara med och ta beslut minskar risken för utanförskap och är därför en viktig brottsförebyggande insats. En förutsättning för ett välutvecklat och inkluderande arbete för barns delaktighet i förskolan är att både personal och barn har kunskap och förståelse för barnkonventionen och barnrättsarbete. Det krävs för att kunna omsätta rättigheterna i praktiken.

3. Huvudmannens ansvar

Barns rätt till delaktighet formuleras uttryckligen i både skollag och läroplan. Där finns bestämmelser om att barnets bästa ska vara utgångspunkten i utbildningen och att barnets inställning, så långt det är möjligt, ska klargöras. Skollagen anger också att barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet och att åsikterna ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Huvudmannen har ansvar att skapa förutsättningar för att förskolan ska nå målen i skollagen och läroplanen. Förskolans värdegrundsarbete ska skapa ett klimat där barn känner sig trygga och respekterade. Det ska också främja likabehandling och barns rätt till delaktighet och inflytande. Det är viktigt att de vuxna i förskolan har likvärdiga förväntningar på, och skapar samma förutsättningar för, alla barn.

Inom ramen för huvudmannens systematiska kvalitetsarbete konstateras att det finns utarbetade former för formella forum för delaktighet och inflytande men att arbetet med delaktighet och inflytande inte är lika tydligt i förskolornas beskrivningar och analyser av undervisningens kvalitet eller värdegrundsarbete. I nuläget får rektor stöd i arbete med analys av resultat och måluppfyllelse generellt. I arbetet för att stödja enheterna inom område delaktighet och inflytande mer specifikt avser huvudmannen att tydligare följa upp och kartlägga skolornas arbete för att kunna identifiera vilka behov och förutsättningar som förskolorna har.

4. Delaktighet och inflytande i Alingsås kommunala förskolor

I arbetet med barns delaktighet i förskolan ges barnen inflytande över utformandet av undervisningen. Genom att barnen uppmuntras att reflektera över sitt lärande lärprocessen i undervisningen blir synlig och begriplig för dem och stärks inte bara deras inflytande utan också barnens självkänsla. Förskolorna i Barn- och ungdomsförvaltningen arbetar utifrån barnens behov på respektive förskola. En viktig komponent i detta är anpassningar av lärmiljöerna för att stärka barnens möjligheter till att delta och ha ett inflytande över sin utbildning. Det handlar till exempel om att anpassa val av material och möblering för att möta barnen på deras nivå, såväl fysiskt som pedagogiskt. Ett annat exempel är att göra barn delaktiga i att dokumentera undervisningen genom att barnen fotograferar eller på andra sätt dokumenterar undervisningen eller sådant som varit föremål för undervisningen. När barnen aktivt deltar på det sättet sker ett lärande både genom undervisningen och i dokumenterandet. Barnen övar på att välja ut det som varit viktigast i lärandet och på så sätt befästs lärdomarna genom att barnen får delaktighet i och inflytande över den egna lärprocessen.

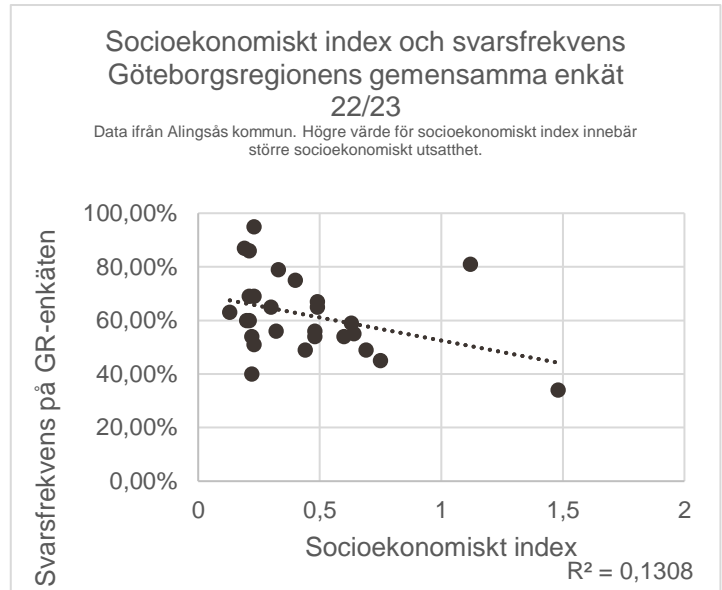
När barn upplever att de blir lyssnade till och när de själva får vara med i beslutsfattandet accepterar de i större utsträckning de beslut som fattas. Ett barn kan uppleva sig delaktigt även utan att aktivt påverka förskolans verksamhet. Barn kan ingå i en gemenskap där det är tillåtet att göra sin röst hörd, samtidigt som de förstår att det inte alltid är möjligt att påverka och ändra beslut. Genom demokratiska arbetsformer kan förskolan förbereda barnen för att aktivt delta i samhällslivet. Delaktighet ska genomsyra det sociala samspelet mellan personal och barn där undervisning och utvecklingen av den samma ska genomföras tillsammans med barn. Formerna för barnens inflytande måste dock vara tydliga från början för att möjliggöra ett reellt inflytande för barnen. Det finns tydliga indikationer på att barns aktiva delaktighet leder till ökad självkänsla, bättre kontakt med vuxna, större samarbetsförmåga och en mer positiv bild av det omgivande samhället. Barn som är delaktiga upplever sig mer respekterade av samhället. Det skapar en positiv spiral som leder till mer engagemang i, och intresse för, samhället i stort och ett aktivare medborgarskap.

Förskolorna i Barn- och ungdomsförvaltningen arbetar för att barnen ska känna delaktighet och inflytande över tiden i förskolan. Genom att arbeta med barns kommunikation skapar förskolan förutsättningar för barn att uttrycka känslor, tankar och på så sätt delta i ett socialt samspel. Detta kan bland annat ske bland annat genom bildstöd. Bildstöd är bilder som kompletterar annan kommunikation, detta gör det möjligt för barnen att exempelvis kunna förstå ett schema genom bilder som visar vad som kommer att hända genom bilder få stöd inför i olika valsituationer. Bildstödet gör det också lättare för barn som ännu inte fullt ut har utvecklat ett språk att kunna kommunicera till exempel genom att peka på en bild och på så sätt komplettera det verbala språket. Genom att tillgängliggöra kommunikation för alla barn på förskolan utifrån respektive barns behov ges också förutsättningar för barn att själva delta i beslutsfattande undervisningens innehåll, alltifrån val av en aktivitet i stunden till att vara delaktig i planering av temaarbeten. Andra former och arbetssätt som främjar delaktighet och inflytande är att barn övar sig i turtagning i vad gäller såväl verbal kommunikation som i lek. I mindre barngrupper skapas tillfällen för barn att i ett mindre sammanhang påverka och ta plats för att med ökad ålder och mognad utveckla färdigheter för att göra det i allt fler sammanhang och på olika sätt.

4.1.1 Samverkan med hemmet för och genom ökad delaktighet och inflytande

Föräldramöten, utvecklingssamtal, vårdnadshavarenkät och andra forum för samverkan ger vårdnadshavarna möjlighet till inflytande. När vårdnadshavarna får möjlighet till inflytande över förskolan finns fler perspektiv på förskolan och därigenom en större potential att utveckla förskolan samt att förutsättningar finns för att vårdnadshavare ska känna ett större engagemang för förskolan.

Barn- och ungdomsförvaltningen genomför tillsammans med övriga Göteborgsregionen en årlig enkätundersökning där vårdnadshavare får svara på frågor om hur de uppfattar kvaliteten i förskolan med utgångspunkt i läroplanen. I årets undersökning svarade 62% av de tillfrågade vårdnadshavarna. Det finns en viss samvariation rörande svarsfrekvensen för vårdnadshavarenkäten och den socioekonomiska sammansättningen på respektive förskola. Alla förskolor har så pass hög svarsfrekvens att det ger ett tillförlitligt underlag. Förskolorna arbetar på olika sätt för att öka svarsfrekvens, genom informationskvällar för vårdnadshavare, översättning av enkäten till andra språk än svenska, påminnelser och stöttning i genomförandet. Insatserna anpassas efter den målgrupp och de behov som finns på respektive förskola.

5. Nyckeltal och indikatorer

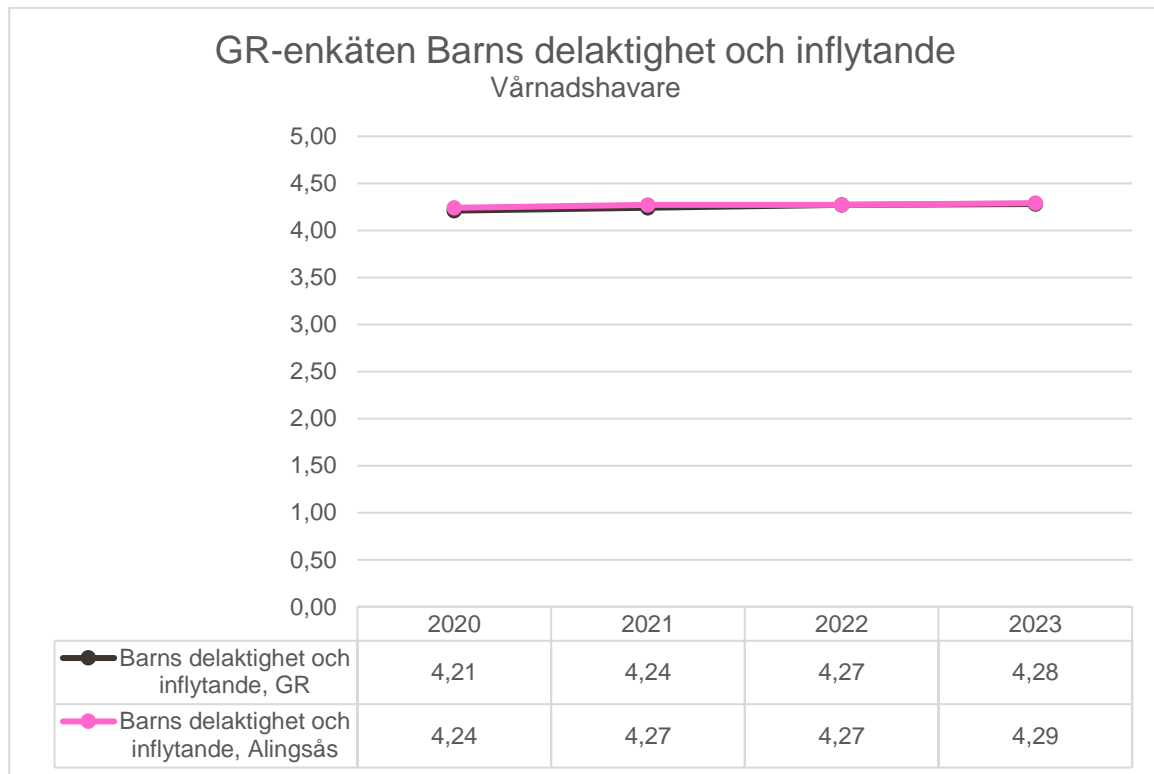
För att följa arbetet för att nå de mål som Barn- och ungdomsnämnden beslutat om används ett urval av nyckeltal för att mäta kontinuerligt över tid. Nyckeltalen syftar till att indikera förändringar över tid liksom skillnader mellan huvudmannens enheter och mellan huvudmannen och andra huvudmän. Ett aktivt arbete med delaktighet och inflytande är en framgångsfaktor för att nå såväl statens förväntan som kommunens vision med utbildningen.

För förskolan finns få nationella indikatorer och nyckeltal som mäter kvalitet generellt och barns delaktighet och inflytande specifikt. Som indikator för måluppfyllelsen i förskolan används en vårdnadshavarenkät som fångar delar av förskolans arbete och kvalitet. Enkäten genomförs årligen och majoriteten av kommunerna i Göteborgsregionen ingår vilket möjliggör jämförelser såväl över tid som mellan huvudmän. Enkäternas frågor är formulerade utifrån läroplanen för förskolan.

Delaktighet och inflytande är särskilt svårfångat med mätbara nyckeltal i förskola. Enkätresultaten visar vårdnadshavarnas uppfattning om delaktighet och inflytande, där det kan vara utmanande för vårdnadshavare att ha en bred bild av förskolans arbete i frågan eftersom de inte deltar i den dagliga verksamheten. Därför kompletterar enheterna analysarbetet med självskattningsenkäter och kvalitativa beskrivningar av nuläge, så som observationer och dialog med barnen.

Utifrån de uppsatta målen följs nyckeltal inom områdena "barns delaktighet och inflytande"¹ och "förskola och hem"² som används som indikatorer för de beslutade mål och delmålen.

5.1. Nyckeltal barns delaktighet och inflytande

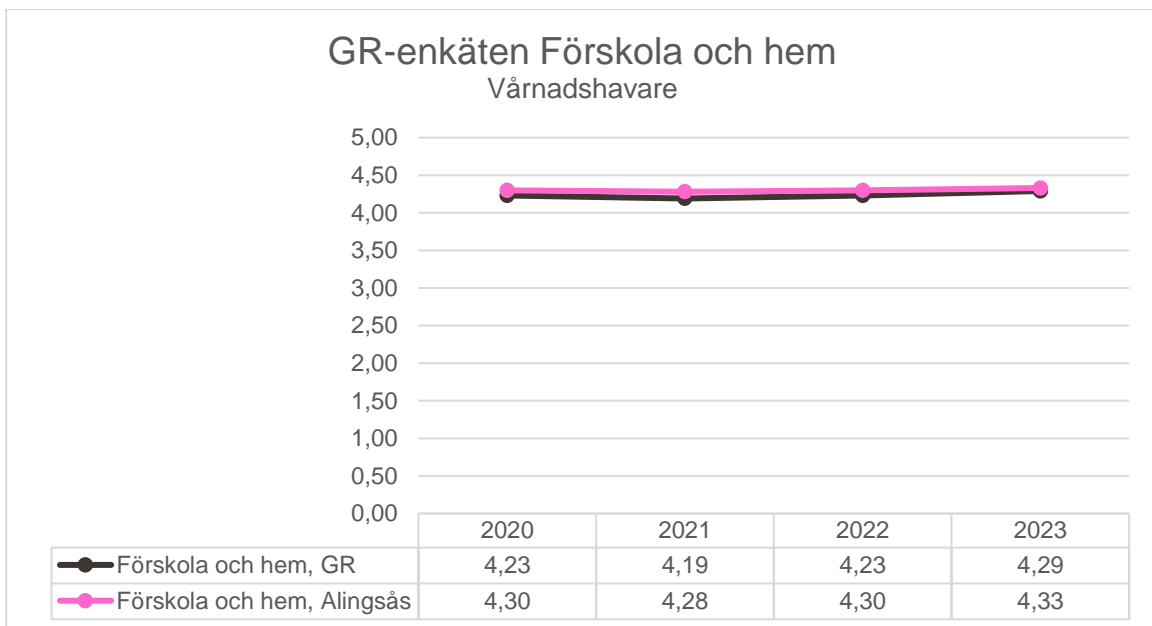
¹ Området "barns delaktighet och inflytande" består av ett index baserat på påståendena "förskolan uppmuntrar mitt barn att uttrycka sina tankar och åsikter" och "förskolan tar hänsyn till mitt barns behov och intressen"

² Området "förskola och hem" består av ett index baserat på påståendena "förskolan tar hänsyn till den information jag förmedlar om mitt barn, till exempel om barnets mående, familjesituation eller utveckling", "förskolan informerar om mål och innehåll i utbildningen", "utvecklingssamtalet ger mig möjlighet till en god dialog kring mitt barns trivsel, utveckling och lärande", "jag känner mig välkommen att ställa frågor och komma med synpunkter" samt "jag känner mig trygg med att mitt barn blir väl omhändertaget på förskolan"

Differens högsta och lägsta värde mellan enheter	19/20	20/21	21/22	22/23
Barns delaktighet och inflytande	0,61	0,72	1,02	0,91

I Alingsås kommun och Göteborgsregionen är vårdnadshavarnas skattning av barns delaktighet och inflytande hög och med en minimal förändring över tid. Det finns dock en differens mellan den förskola med högst och lägst värde inom Barn- och ungdomsförvaltningen, där det skiljer 0,91. Skillnaden har minskat sedan föregående år men är den näst högsta de senaste fyra åren. Skillnaden används för att mäta likvärdigheten mellan förskolor, där målet är att alla förskolor ska ha samma höga kvalitet och med minimal variation mellan enheterna.

5.2. Nyckeltal förskola och hem

Differens högsta och lägsta värde mellan enheter	19/20	20/21	21/22	22/23
Förskola och hem	0,77	0,86	1,08	1,05

I Alingsås kommun och Göteborgsregionen är vårdnadshavarnas skattning av förskola och hem hög och med en minimal förändring över tid. Det finns dock en differens mellan den förskola med högst och lägst värde i Barn- och ungdomsförvaltningen, där det skiljer 1,05, där skillnaden har minskat marginellt sedan föregående år. Det visar att det finns ett arbete kvar med att minska skillnaderna mellan förskolorna, där målet är att alla förskolor ska ha samma höga kvalitet.

6. Sammanfattning

I arbetet med barns delaktighet i förskolan ges barnen inflytande över utformandet av undervisningen. Förskolorna i Barn- och ungdomsförvaltningen arbetar utifrån barnens behov på respektive förskola. En viktig komponent i detta är anpassningar av lärmiljöerna för att stärka barnens möjligheter till att delta och ha ett inflytande över sin utbildning. Det handlar till exempel om att anpassa val av material och möblering för att möta barnen på deras nivå, såväl fysiskt som pedagogiskt. Förskolorna i Barn- och ungdomsförvaltningen arbetar för att barnen ska känna delaktighet och inflytande över tid i förskolan. Genom att arbeta med barns kommunikation skapar förskolan förutsättningar för barn att uttrycka känslor, tankar och på så sätt delta i ett socialt samspel.

Föräldramöten, utvecklingssamtal, vårdnadshavarenkät och andra forum för samverkan ger vårdnadshavare möjlighet till inflytande. När vårdnadshavare har möjlighet till inflytande över förskolan finns fler perspektiv på förskolan och därigenom en större potential att utveckla förskolan. Genom delaktighet och inflytande skapas ett gemensamt och större engagemang för förskolan och dess verksamhet. Den huvudsakliga samverkan sker med vårdnadshavare i det dagliga mötet. Alingsås kommun använder en enkät som riktar sig till vårdnadshavare för att dels fånga vårdnadshavares uppfattning om samverkan mellan förskola och hem.

Enkäterna är ett underlag för att utveckla utbildningen på respektive förskola där varje förskola analyserar enkätresultaten. Vårdnadshavare på en förskola kan vara väldigt nöjda med förskolan, men ändå identifiera att ett visst område i läroplanen behöver utvecklas. Enkäten fångar därför inte graden av nöjdhet utifrån vårdnadshavarnas önskemål, utan vårdnadshavarnas uppfattning om olika områden med utgångspunkt i läroplanen. Enkäten fångar vårdnadshavares uppfattning om förskolans arbete utifrån läroplanens olika områden där också området "delaktighet och inflytande" ingår. Enkäten är ett viktigt verktyg för förskolornas inre arbete med att utveckla kvaliteten. Vårdnadshavarenkäten kompletteras med en självskattningsenkät som personal på förskolan genomför där de utvärderar det egna arbetet med motsvarande frågor som ställs i enkäten som riktas till vårdnadshavare. De nyckeltal som enkäten visar kompletteras vid respektive förskola med analyser för att fördjupa förståelsen.

Vårdnadshavare är nöjda med förskolan och personalens självskattning återspeglar det. Det finns en spridning mellan förskolorna men de förskolor som har lägst värde, relativt sett, har fortfarande höga värden. Alla barn och vårdnadshavare ska ha samma möjligheter till delaktighet och inflytande. Vårdnadshavare är generellt nöjda med förskolornas arbete med delaktighet och inflytande. Förvaltningen ser dock att det är av vikt att också analysera och

förstå denna process ur fler perspektiv så att barns röster och perspektiv inkluderas i utvecklingen av verksamheten, inte bara med deras vårdnadshavare som språkrör.

I jämförelse mellan enheterna konstateras att det finns en liten samvariation mellan vårdnadshavare och förskolornas bedömning av barns delaktighet och inflytande. Där vårdnadshavare och personal till del gör motsvarande bedömning av verksamhetens förmåga att ge barn delaktighet och inflytande. Resultaten stämmer väl överens mellan respektive förskolas skattning och förskolans vårdnadshavares skattning.

Barns delaktighet och inflytande knyter också an till att utveckla tillgänglig lärmiljöerna. Tillgängliga lärmiljöer ger barnen ännu större möjlighet att utveckla sin självständighet och att utifrån sina förutsättningar få en progression i lärandet. Barns delaktighet och inflytande är svårt att fånga i kvantitativa data ensamt, utan behöver också kompletteras med kvalitativa mått. Några sådana metoder som förskolorna använder sig av är observationer, att ställa förståelsefördjupande frågor till barnen samt att barnen är delaktiga i att dokumentera undervisningen. Genom att respektive förskola kompletterar med den typen av underlag finns goda förutsättningar att identifiera hur verksamhetens ska vidareutvecklas. För att barns deltagande ska bli effektivt och meningsfullt arbetar Barn- och ungdomsförvaltningen för att delaktighet och inflytande som förhållningssätt ska genomsyra barnets hela tid i förskolan, alla dagar och hela dagen. Förskolorna planerar verksamheten utifrån att barnen både under ordnade former (t.ex. vid samlingar) och mer spontana situationer (t.ex. i en lek) ge barnen möjlighet att bestämma och påverka innehållet i undervisningen genom att deras idéer blir verklighet.

Samverkan med vårdnadshavare grundläggs i förskolan och påverkar vårdnadshavares förtroende för hela skolväsendet. Genom att skapa tillitsfulla relationer och samverkansformer tidigt i barnens utbildning finns förutsättningar att det kan upprätthållas hela barnets utbildning och på så sätt skapa bästa möjliga förutsättningar för alla barn- och elever att nå utbildningens mål.